

Hampl Lubomír,
Świat awifauny II w polskich i czeskich przekładach Pisma Świętego. Ptactwo czyste i nieczyste,
Bielsko-Biała: Wydaw. Naukowe Akademii Ekonomiczno-
-Humanistycznej 2014, ss. 306, seria: Rozprawy Naukowe
53, ISBN 978-83-63713-87-4

Naukowa literatura dotycząca bibliistyki w przeważającej części dotyczy zagadnień egzegetyczno-teologicznych, co dla wprawionego czytelnika jest okolicznością dobrze mu znaną. Okazuje się, że w podejściu do Pisma Świętego można zastosować inne metody analizowania treści biblijnych, a przykładem takiej orientacji jest prezentowana książka. Jej autor, Lubomír Hampl, jest pracownikiem naukowym w Katedrze Studiów Środkowoeuropejskich Wydziału Humanistyczno-Społecznego Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej. Jego zainteresowania koncentrują się wokół związków frazeologicznych i idiomatycznych poprzez ich konfrontację w języku czeskim i polskim. Ponadto zajmuje się badaniem szeroko rozumianej translacji, zwłaszcza w zakresie analizy leksykalnej Pisma Świętego. Zatem niniejsza monografia w pełni mieści się w obrębie tych badań, a właściwie stanowi ich owoc.

Okazuje się bowiem, że L. Hampl, będący rodowitym Czechem, jednak mieszkającym od dłuższego czasu w Polsce i pracującym na uczelni wyższej, dostrzegając różne rozwiązania traduktologiczne w przekładach czeskich i polskich ksiąg biblijnych, postanowił dokonać swoistego ujęcia komparatystycznego w odniesieniu do jednostek leksykalnych, które znajdują się w dwóch katalogach ptactwa nieczystego, tj. w Księdze Kapłańskiej (Kpł 11,13-19) i w Księdze Powtórzonego Prawa (Pwt 14,12-18). W celu dokonania postawionego zamierzenia autor oparł swe badania na szesnastu tekstach Pisma Świętego: ośmiu czeskich oraz ośmiu polskich tłumaczeniach biblijnych, poczynając od najstarszych, którymi są *Biblia Ołomuniecka* z 1417 r. i przekład Biblii ks. Jakuba Wujka z 1599 r., skupiając się jednak głównie na tłumaczeniach ostatnich czasów.

Słowo wyjaśnienia należy ponadto odnieść do rzymskiej cyfry „II” zamieszczonej w tytule książki. Otóż jak informuje autor we *Wprowadzeniu* (s. 13–17), niniejsza publikacja jest drugim tomem serii *Świat awifauny w polskich i czeskich przekładach Pisma Świętego*. Obecny tom został zaopatrzony podtytułem *Ptactwo czyste i nieczyste*, natomiast pierwszy, wydany w 2013 r., podtytułem *Sowy i jaskółki*. Dlatego też treść

Wprowadzenia nie zawiera podstawowego elementu metodologicznego, jakim jest krytyka literatury przedmiotu. Autor zamieścił w nim ważniejsze informacje opisujące zawartość merytoryczną obecnego tomu. Wyniki badań tej monografii autor zawarł w czterech rozdziałach.

Pierwszy rozdział rozprawy nosi tytuł *Klasyfikacja ptactwa biblijnego oraz ich ilość w czeskich i polskich przekładach Pisma Świętego* (s. 19–105). Ideą przewodnią tego rozdziału jest dostrzeżenie na kartach Biblii wyraźnego podziału ptactwa na tzw. czyste i nieczyste. Z tą ideą łączy się kryterium rozróżniające te dwie grupy, polegające na tym, że słowo „nieczyste” oznacza rytualnie zabroniony. Stąd też autor szczegółowo odnosi się do wielu wskazań biblijnych, aby ukazać istotę tzw. czystości rytualnej, czyli koszerności, co z kolei ma przełożenie na czystość kultyczną. Ważną kwestią w obrębie awifauny jest odniesienie się autora do sposobu tłumaczenia hebrajskich słów oznaczających istoty latające. Otóż w języku hebrajskim nie ma bezpośredniego odpowiednika terminologicznego do słowa „ptak”. Nazwa hebrajska oznacza bowiem: „to, co fruwa”, „stworzenia latające”. Sporne różnice w tłumaczeniu tych wyrażen znikają w odniesieniu do Nowego Testamentu. Badania porównawcze tekstów Kpł 11,13-19 i Pwt 14,12-18 pokazały, że w poszczególnych przekładach biblijnych pojawia się różna ilość nazw ptaków: od 18 do 21 gatunków. Z tego względu pojawia się w pracy tłumacza trójstopniowa operacja procesu translacyjnego: identyfikacja, interpretacja i przekład. Natomiast optymalny stosunek przetłumaczonego tekstu do oryginału w teoriach przekładu jest różnie nazywany: wierność, adekwatność, wariantywność czy aproksymatywność.

Ważną czynnością badawczą tego rozdziału jest umieszczenie wykazów nazw ptaków z Kpł 11,13-19 i Pwt 14,12-18 we wszystkich szesnastu badanych przekładach biblijnych. Wiele miejsca zajmuje także w tym rozdziale opis gatunków ptaków czystych z podziałem na ptaki ofiarne i nadające się do konsumpcji. Do pierwszych zaliczane są gołębica i synogarlica, a do drugich – wróbel, przepiórka, paw, kura i kuropatwa. W osobnym punkcie drugiego paragrafu został opisany mitologiczny ptak – feniks. Skoro tyle uwagi (s. 68–105) autor poświęcił w tym rozdziale ptakom czystym, to raczej za zbędny należy potraktować w nim punkt wstępnie omawiający ptaki nieczyste (*Nazwy ptaków nieczystych na kartach Biblii – ogólny rys*, s. 60–67), gdyż opisowi tych ptaków został wydzielony kolejny rozdział monografii.

I tak rozdział drugi został zatytułowany: *Identyfikacja reprezentantów awifauny w katalogach ptaków nieczystych* (s. 107–146). Autor najpierw zwraca uwagę czytelnika na trudności w identyfikacji hebrajskich wyrazów oznaczających różne gatunki ptaków. Okazuje się bowiem, że nie wszystkie ich nazwy występujące w Kpł 11 i Pwt 14 są możliwe do zidentyfikowania. W Piśmie Świętym są ponadto wymienione gatunki ptaków zupełnie dzisiaj nieznanymi. Stąd też przekłady biblijne, które autor poddał analizie, różnią się w kwestii identyfikacji niektórych gatunków awifauny. Bardzo interesująco przedstawiają się analizy językowe i translatorskie, jakim poddane zostały dwa katalogi nazw ptaków nieczystych: pierwszy z Kpł 11,13-19, a drugi z Pwt 14,11-18.

Autor dla każdego gatunku ptaka podaje nazwę hebrajską, czasami także aramejską, a następnie różnego rodzaju wersje w polskich i czeskich przekładach opublikowanych w minionych wiekach. Następnie opatruje każdą nazwę ptaka wieloaspektowym komentarzem, łącznie omawiając dwadzieścia jeden ptaków. Treść poszczególnych komentarzy ukazuje głęboką erudycję autora, przede wszystkim jednak jego znanstwo lingwistyczne i translatorskie.

Trzeci rozdział prezentuje kolejne podejście translatorskie zapowiedziane treścią tytułu, który brzmi: *Analiza terminologii binominalnej – aspekt nadrzędności i podrzędności terminów* (s. 147–173). Autor dokonał zestawień czeskich i polskich ekwiwalencji awifaunistycznych ptaków nieczystych w dwóch omawianych katalogach, czyli Kpł 11 oraz Pwt 14. Ponadto wyjaśnia, czym jest binominalna terminologia (nazewnictwo dwuimienne), hierarchiczny układ kategoryzacji, jednostki leksykalne zwane hiperonimem i hiponimem, poziom kategorii taksonomicznej czy też analiza intralingwalna. Swego rodzaju podsumowaniem podjętych w tym rozdziale analiz jest tabelaryczne zestawienie czeskiej i polskiej terminologii binominalnej ptaków nieczystych w obydwóch katalogach. Poszczególne analizy leksykalne są opatrzone odpowiednimi wnioskami zawierającymi lingwistyczne opinie zaistniałych sytuacji terminologicznych. Autor swe uwagi kieruje zarówno do czeskich, jak i polskich przekładów Pisma Świętego, dobrze znanych polskim czytelnikom.

Jeszcze inne podejście lingwistyczne zawiera czwarty rozdział, noszący tytuł *Wspólne nazwy ptaków nieczystych pojawiające się w katalogach Prawa Mojżeszowego* (s. 175–252). Drogą analiz porównawczych poszczególnych nazw ptaków autor zauważył, że pewna grupa ptaków nieczystych pojawia się wyłącznie w omawianych dwóch katalogach (Kpł i Pwt) spośród wszystkich pozostałych ksiąg biblijnych. Są to następujące gatunki ptaków: mewa, kormoran, dudek, łabędź, czapla, kalandra, siewka, bekas i dzięcioł. Stąd też autor postanowił w osobnym rozdziale poświęcić im więcej uwagi. Obok analiz językowych czytelnik podczas lektury tego rozdziału dowiaduje się wiele interesujących informacji z obszaru wiedzy ornitologicznej i botanicznej opisywanych ptaków. Niejednokrotnie – jak wykazują analizy L. Hampla – ich sposób życia lub wygląd miał wpływ na etymologiczne odniesienie w poszczególnych językach (biblijnych i współczesnych). Każdemu ptakowi został wyznaczony osobny paragraf, który kończy się podsumowującą syntezą odnoszącą się do przekładów biblijnych w ujęciu tabelarycznym.

Treść rozdziałów została zwieńczona *Zakończeniem* (s. 253–258), w którym autor dokonał ostatecznego podsumowania całości przeprowadzonych analiz lingwistycznych. W celu właściwego i pełnego zrozumienia przez czytelnika efektów badawczych znajdujących się w monografii większą część treści *Zakończenia* stanowią wnioski ujęte w 26 wydzielonych wizualnie punktach. Naukowym dopełnieniem książki jest obszerna bibliografia (s. 259–293), która nie została jednak opatrzona nadrzędnym tytułem (np. *Bibliografia*), ale została ujęta z podziałem na 3 części, z których pierwsza to *Bibliografia źródłowa* (s. 259–262). Ten tytuł czyni wrażenie odniesienia nadrzędnego, co wprawia

czytelnika w zakłopotanie (zob. także zapis w *Spisie treści* [s. 3–4]). Część druga bibliografii to *Bibliografia opracowań* (s. 262–292), a ostatnią częścią są Źródła internetowe (s. 292–293).

Ważnym elementem książki są ponadto dołączone obcojęzyczne syntezы w języku czeskim, rosyjskim i angielskim (s. 295–306), dzięki którym treść książki i jednocześnie osiągnięcia naukowe L. Hampla mogą być dostępne dla badaczy z innych rejonów świata. Monografię, po zamieszczonym na początku *Spisie treści*, otwiera *Wykaz skrótów* (s. 5–12), w którym autor nie dokonał podziału na różne typy skrótów, np.: biblijne, metodologiczne i skróty czasopism, co mogłoby powodować większe uporządkowanie całości zapisu.

Bez wątpienia pokrótce zaprezentowana monografia ukazuje inną przestrzeń naukowego podejścia do tekstów biblijnych. Jej treść wnosi bowiem wiele lingwistyczno-komparatywnych odniesień językowych, pozwalających na głębsze zrozumienie przekazu biblijnego. Autor wykazał się ponadto obszerną erudycją odnoszącą się zarówno do znawstwa tekstu biblijnego w jego oryginalnym brzmieniu, jak i umiejętności translatorskich w ramach obszaru języka polskiego i czeskiego. Leksykalne spostrzeżenia po przeprowadzeniu badań porównawczych dwóch katalogów (Kpł i Pwt) stanowią dla biblistów oczywistą pomoc i element uzupełniający ich egzegetyczno-teologiczne podejście do Pisma Świętego.

ks. Norbert Widok (Opole)